

РЕМЕХ Т.О.,
кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ

ПИТАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ШКІЛЬНІЙ ГРОМАДЯНСЬКІЙ ОСВІТІ

Нині на міжнародну авансцену виходить нова низка глобальних проблем – екологічні. Одним із шляхів їх розв’язання є практична реалізація цілей та ідей сталого розвитку, що відповідає потребам сьогодення та передбачає можливість без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби людини [1].

Сталий розвиток розглядаємо не лише як світовий тренд, стратегічну мету держави, гармонізацію та поєднання соціальних, економічних та екологічних цілей країни (регіону), а й як нову філософію мислення, основу формування світогляду людини, що уможливить мінімізацію руйнування середовища її існування, особисту відповідальність та дружні до навколишнього світу поведінкові настанови.

Серед завдань української школи – формування цілісної всебічно розвиненої особистості як новатора, спроможного змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя [2].

Для становлення такої особистості чималий потенціал має шкільна громадянська освіта. Вона передбачає вплив на світогляд людини, її відповідний спосіб життя, ціннісні установки. Відтак основними складниками громадянської освіти виступають громадянські знання, громадянські вміння та досвід участі в соціально-політичному житті суспільства і громади, громадянські чесноти та особистісні ставлення, погляди особистості.

У закладах загальної середньої освіти громадянську освіту реалізують через: навчальний предмет; інтеграцію її елементів у зміст різних навчальних предметів; позаурочну та позашкільну, зокрема проєктну, діяльність учнів.

Розглянемо, як питання сталого розвитку імплементовані в шкільну громадянську освіту. Розпочнемо з інтегрованого курсу рівня стандарту «Громадянська освіта» (10 клас), що викладається як обов'язковий у закладах загальної середньої освіти із 2018 року.

У навчальній програмі указанного курсу зазначено, що «завданням громадянської освіти є забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до життя в системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної участі в суспільно-корисній діяльності» [3]. Досягається реалізація цього завдання через оволодіння учнями громадянськими знаннями, вміннями й навичками. У програмі зазначено, що очікувані результати навчально-пізнавальної роботи учнів із громадянської освіти спираються на такі наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток» (звертаємо увагу), «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність».

Тепер з'ясуємо, як представлені в курсі «Громадянська освіта» питання сталого розвитку й відповідні вміння й навички учнів.

Передусім укажемо на те, що, згідно програми, зміст громадянської освіти передбачає формування цілісного світогляду учнівства набуття ним інтегративних громадянознавчих знань, зокрема й за екологічним напрямком як-от: «формування екологічної культури особистості, розуміння нею сучасних екологічних проблем, усвідомлення їх актуальності, розвиток особистої відповідальності за стан довкілля, оволодіння нормами екологічно грамотної поведінки та здорового способу життя» [3].

Слід зазначити, що власне сталому розвитку присвячено окрему тему в розділі 6 програми «Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту», яка має назву «Сталий розвиток». У цій темі учні мають розглянути такі питання: Обмеженість ресурсів. Необхідність раціонального та ефективного використання ресурсів. Вплив діяльності людини на довкілля. Сталий розвиток

як спосіб збереження довкілля. Крім того, частково питання сталого розвитку розглядають і в темі «Економіка домогосподарств», де з учнями можна підняти проблему раціонального споживання в домогосподарстві.

Програмові очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності із тем, що стосуються сталого розвитку, передбачають, що учень: може дати визначення поняття «сталий розвиток», вміє господарювати на основі принципів сталого розвитку, підтримує ідеї сталого розвитку [3].

Як видно з викладеного вище, питання сталого розвитку закладені в програму курсу досить оглядово й фрагментарно, а очікувані результати визначають знання учнями самого поняття сталий розвиток та принципів сталого розвитку. Відслідкувати ж у стінах класної кімнати те, чи сповідує конкретний учень ці принципи та чи вміє він господарювати з їх дотриманням, практично неможливо.

З огляду на це слід «виводити» громадянську освіту за межі школи. Заклад загальної середньої освіти, приміром, може обрати напрямком своєї роботи екологічний і організовувати та проводити відповідні заходи як-то акції, інформаційні кампанії, толоки, фестивалі, соціологічні опитування тощо.

Ефективними тут будуть також соціальні проєкти, які учні можуть реалізовувати як у шкільній спільноті із залученням вчителів і батьків, так і в місцевій громаді із залученням представників органів місцевого самоврядування/ОТГ, місцевих мешканців та представників бізнесу.

Шкільна громадянська освіта, відіграючи важливу роль у формуванні вільної особистості та відповідального громадянина, з-поміж іншого має бути спрямована на формування й розвиток вміння учня жити в гармонії з соціумом та природою. Відтак її обов'язковим складником мають стати елементи освіти для сталого розвитку.

У затвердженому 30 вересня 2020 р. Постановою Кабінету Міністрів України Державному стандарті базової середньої освіти [4] зафіксовано перелік із 11 ключових (наскрізних) компетентностей учнів, які мають формуватися

всіма предметами і курсами. У цьому переліку значиться екологічна компетентність, «що передбачає усвідомлення екологічних основ природокористування, необхідності охорони природи, дотримання правил поведінки на природі, ощадливого використання природних ресурсів, розуміння контексту і взаємозв'язку господарської діяльності і важливості збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства» [4].

Серед базових знань та загальних результатів навчання для адаптаційного (5-6 класи) і базового предметного (7-9 класи) рівнів таких освітніх галузей Державного стандарту як громадянська та історична; соціальна і здоров'язбережувальна; природнича є ті, що спрямовані на опанування учнями знаннями з питань сталого розвитку, вміннями та навичками ведення сталого способу життя, формування їхнього ціннісно-сміслового ставлення до сталого розвитку. Аналіз реалізації відповідних положень Державного стандарту в модельних навчальних програмах базового рівня середньої освіти, що створюються нині, є завданням наших подальших наукових розвідок.

Література

1. Валерія Заружко. Сталий розвиток: гарна казка чи досяжна реальність? URL: <https://ecolog-ua.com/articles/stalyy-rozvytok-garna-kazka-chy-dosyazhna-realnist> (дата звернення 12.05.2021).

2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Рішення колегії МОН від 27.10.2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 02.05.2021).

3. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/> (дата звернення 12.05.2021).

4. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 12.05.2021).